

CABINETE DE LECTURĂ ȘI SOCIETĂȚI DE CITIRE DIN JUDEȚUL RĂDĂUȚI ÎN ANUL 1924

LĂCRĂMIOARA AVASILOAIE ANDREI

Reading Clubs and Societies in the District of Rădăuți in the Year of 1924

(Abstract)*

Reading rooms and reading societies have emerged as a cultural and social necessity in the Romanian community in Bukovina. Cultural and academic societies supported the establishment and development of the reading rooms and societies of citizens from Bucovina. Reading rooms and societies from Rădăuți County began their activities after 1880 and continued until 1940.

In the year 1924, the Prefecture of Rădăuți County managed, with the Town Halls' support a statistical data on the organization of the reading rooms and societies. These contributed through organized activities to the promotion and preservation of national identity and traditional cultural values for this historical area. In Rădăuți, the reading rooms have put into practice their objectives by: acquisition the books, subscriptions to newspapers and magazines, speeches and conferences for educating their members, organizing theater performances and parties, choirs and meetings, supporting the country students with good results at learning.

Keywords: reading rooms, reading societies, Rădăuți, cultural activities, Prefecture.

După anul 1880, cabinetele de lectură și societățile de citire au apărut ca o necesitate culturală și socială în comunitatea românească din Bucovina. Un rol important în înființarea și dezvoltarea cabinetelor și societăților de citire din județele Bucovinei l-au avut societățile culturale și societățile academice: „Reuniunea de lectură”, apărută în 1862, transformată în 1865 în „Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina”; Societatea academică „Junimea” din Cernăuți; Societatea „Școala Română”; Societatea „Însoțirea orașenilor suceveni” din Suceava; „Dacia”; „Academia Ortodoxă”, precum și alte societăți studențești. Societățile amintite au fost preocupate de emanciparea culturală, socială și economică a populației românești din Bucovina. „În această etapă, se cristalizează,

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.

Analele Bucovinei, XXVII, 2 (55), p. 137–143, Rădăuți – București, 2020

se încheagă și se afirmă încet, pe nesimțite, fără mare și larg răsunet, dar cu o suficientă consistență și permanență în rândurile relativ restrânse ale intelectualității, conștiința națională”¹. Intelectualii din Bucovina acelei perioade s-au raportat, prin acțiunile lor, la cultură, tradiție, patrie, implicându-se în viața culturală din mediul rural și urban, urmărindu-se păstrarea identității naționale și promovarea culturii românești în Bucovina. Acțiunile societăților și ale presei din districtele Bucovinei au netezit terenul încet, dar sigur pentru apariția cabinetelor de lectură și a societăților de citire. „Activitatea acestora este foarte diversă, de la opera de luminare culturală a membrilor lor și până la organizarea unor acțiuni cu caracter cultural-național în chestiuni de importanță majoră, ce priveau etnia respectivă”².

Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina, prin activitatea desfășurată în comunitatea sătească, „a sprijinit din toate puterile acțiunea cabinetelor de lectură: le-a trimis conferențieri, le-a sprijinit cu bani. În special a sprijinit cu bani pe studenții care făceau propagandă culturală la sate”³.

La sfârșitul secolului al XIX-lea și începutul secolului al XX-lea, presa din Bucovina a contribuit la înființarea unor noi cabinete, prin promovarea activităților realizate de cabinetele deja existente și de societățile de lectură în paginile revistelor și gazetelor. Au rămas în memoria cititorilor următoarele publicații: „Steluța”, „Revista politică”, „Gazeta Bucovinei”, „Patria”, „Deșteptarea”, „Vremea nouă”, „Viața nouă” și altele.

Sub conducerea preotului Constantin Morariu, „«Deșteptarea» (1893–1904) are merite deosebite în problema susținerii cabinetelor de lectură, publicând articole de fond, statutul tip (27 iulie 1895), regulamentul (în nr. 7, 1899)”⁴. Revista „Patria” a promovat în paginile sale articole cu privire la înființarea cabinetelor de lectură și la petrecerile realizate, iar în anul 1898 au apărut informații despre următoarele cabinete de lectură din județul Rădăuți: Cabinetul de lectură „Constantin cel Mare” (Volovăț); Cabinetul „Lucașfăruș” (Vicovu de Sus); Cabinetul „Silvestru” (Frătăuții-Vechi); Societatea „Dumbrava” (Volcineț); Cabinetul de lectură „Vatra” (Horodnic de Jos) și altele.

În cadrul cabinetului, se desfășura activitatea culturală a satului sau a orașului, urmărindu-se atragerea unui număr mare de locuitori, tineri și adulți. Cabinetele au fost înființate cu scopul de a organiza activitatea culturală a membrilor din comunitatea rurală și de a veni în sprijinul acestora cu informații economice, culturale și sociale. „Cabinetul de lectură era casa în care se adunau țărani comunei, pentru a citi sau pentru a li se citi gazete, cărți, pentru a se sfătui unii cu alții, pentru a lua îndemnuri unii de la alții, mai ales țărani de la

¹ Mihai Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, vol. I, 1774–1862. *De la administrația militară la autonomia provincială*, București, Editura Academiei Române, 1993, p. 338.

² Marian Olaru, *Mișcarea națională a românilor din Bucovina*, Rădăuți, Editura Septentrion, 2002, p. 79.

³ Constantin Loghin, *Societatea pentru Cultura și Literatura Română în Bucovina (1862–1942) la 80 de ani. Istoric și realizări*, Cernăuți, Editura „Mitropolitul Silvestru”, 1942, p. 196.

⁴ N. Ion Oprea, *Bucovina în presa vremii*, vol. I, Iași, Editura Pim, 2008, p. 69.

intelectuali”⁵. Cabinetele de lectură au pus în practică obiectivele prin achiziția de carte, ziare și reviste, discursuri cu temă economică pentru educarea membrilor și achiziționarea de publicații cu tematică economică, organizarea de petreceri și spectacole de teatru, coruri și conferințe, sprijinirea elevilor sărmani. „În fruntea acestei acțiuni se pune, ca de atâtea ori până atunci, studențimea cernăuțeană. În iulie 1895, se întrunesc la Cernăuți reprezentanții studențimii și stabilesc un plan pentru înființarea cabinetelor de lectură”⁶. De asemenea, deputatul George Popovici, în turneele sale electorale, le-a vorbit locuitorilor despre importanța acestor organizații și a sprijinit înființarea cabinetelor de lectură în satele Bucovinei.

La zece ani de la Unirea Bucovinei cu România, Nicolai Grămadă, în articolul „Din viața satelor bucovinene”⁷, a făcut o analiză asupra schimbărilor care au avut loc în dezvoltarea satelor bucovinene. Structurat pe trei părți, articolul face referire la aspectele noi apărute în domeniul vieții politice, aspecte din viața satului bucovinean, activitățile desfășurate de societățile culturale, cabinetele de lectură și arcășii. Ultima parte a acestui articol face referire la dezvoltarea industriei casnice în localitățile rurale din cele cinci județe ale Bucovinei. În anul 1928, „cabinetele de lectură, casele de citire, Casele Naționale și Căminurile [sic!] Culturale sunt societăți culturale identice sub raportul scopului urmărit, întemeiate de «Dacia», «Junimea» sau de cărturarii satelor”⁸. La acea dată, funcționau puține cabinete în localitățile sătești, spune Nicolai Grămadă în articolul său, iar „o mare parte din societățile acestea tânjesc în neactivitate”⁹. Cabinetele care funcționau aveau o activitatea restrânsă, care se rezuma doar la organizarea unor „petreceri populare” anuale. El afirmă că activitatea redusă a acestor societăți se datora faptului că nu aveau o organizare centrală care să țină legătura cu reprezentanții cabinetelor din teritoriu și să le impună funcționarea și organizarea de activități culturale, conform unui program stabilit de la centru. Cu toate că nu a existat o „Centrală a cabinetelor de lectură”, așa cum și-au dorit profesorii Vasile Grecu și Nicolai Grămadă, meritele deosebite ale cabinetelor au fost că acestea s-au înființat, s-au organizat, au rezistat sub stăpânire străină și războiului și au continuat activitatea și după Marea Unire, când au apărut altele noi și s-au manifestat în comunitatea românească promovând cultura românească în lumea satului și în mediul urban până în anul 1940: „Au fost cuiburi de lumină și suflet românesc, și puteau rămâne până astăzi focare de lumină. Destinul și oamenii au voit altfel”¹⁰.

În „Călimdariul poporului bucovinean” pe anul bisect 1900, în articolul „Cabinetele noastre de citire”¹¹, apare publicată pentru început o listă cu 56 de

⁵ Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 196.

⁶ *Ibidem*, p. 206.

⁷ Nicolai Grămadă, „Din viața satelor bucovinene”, în *Zece ani de la unirea Bucovinei, 1918–1928*, Cernăuți, Tiparul „Glasul Bucovinei”, 1928.

⁸ *Ibidem*, p. 343.

⁹ *Ibidem*.

¹⁰ Constantin Loghin, *op. cit.*, p. 208.

¹¹ „Cabinetele noastre de citire”, în „Călimdariul poporului bucovinean pe anul bisect 1900”, „Redigat și edat” de „Deșteptarea”, anul XIII, Cernăuți, Societatea tipografică bucovineană, 1899,

cabinete de lectură din Bucovina, realizată de redacție. În anul 1905, în Bucovina erau 85 de cabinete de lectură și societăți de citire¹², iar în județul Rădăuți erau 21 de cabinete de lectură și societăți de citire care își desfășurau activitatea în comunele județului. Ele au activat din inițiativă privată, cu sprijinul cotizațiilor plătite de membri, din donații și plata biletelor de la petreceri și alte manifestări, fără a primi ajutor financiar din partea primăriei sau a Prefecturii.

Cabinetele de lectură și societățile de citire din județul Rădăuți și-au continuat activitatea și în anul 1924. În această perioadă, reprezentanții Prefecturii din județul Rădăuți au adunat date pentru evidența statistică cu privire la funcționarea societăților din localitățile județului și au realizat un „Tablou cuprinzând societățile și asociațiile cu scop cultural, educativ, musical, sportiv, de ajutor, de patronaj, umanitar, pompieri și polițienesc, care funcționează în județul Rădăuți”¹³. Aceste informații de arhivă fac referire la: numele societății, localitatea unde se află sediul, filialele și scopul urmărit în desfășurarea activităților.

Astfel, în județul Rădăuți, în anul 1924 erau înregistrate următoarele cabinete și societăți de citire: Societatea populară română „Ștefan cel Mare” (Rădăuți), Societatea de citire „Isvorul” (Bilca), Societatea „Redeșteptarea cultural-națională” (Frătăuții Noi), Societatea de citire „Silvestru” (Frătăuții Vechi), Cabinetul de lectură „Munca” (Gălănești), Societatea de citire „Vatra”, Societatea de citire „Paza” (Straja), Cabinetul de lectură „Ajutorul” (Sucevița), Cabinetul de lectură din Voievodeasa, Societatea „Constantin cel Mare” (Volovăț) și Societatea catolică de lectură din Rădăuți¹⁴. Probabil mai erau și altele, dar nu au trimis date de identificare și funcționare.

În localitatea Putna, conform datelor trimise de Primăria Putna, Cabinetul de lectură „Sihastrul”, Banca Raifeisiană și Societatea de cumpărare și vânzare „Economul” „nu funcționează de la începutul războiului. Prelegeri de educație cultural-națională s-au ținut în vacanțele [anului] 1923 de mai mulți domni de la academia populară”¹⁵. Datele statistice din anul 1924 ne informează că la Putna funcționau două societăți, Societatea „Arcașul” și Cabinetul de lectură „Sihastrul”. Înființat în anul 1898, Cabinetul din Putna nu avea filiale, iar scopul urmărit era „răspândirea culturii naționale și citirea de cărți și jurnale folositoare”¹⁶.

La Bilca, funcționau în anul 1924: Societatea „Isvorul”, Societatea „Arcașul” și Societatea „Damele române din Bucovina”. Societatea de citire „Isvorul”, înființată în

p. 99, apud Vasile I. Schipor, *Calendare și almanahuri românești din Bucovina (1811–1918). Contribuția lor la propășirea cultural-națională a românilor bucovineni*, Iași, Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2016, p. 337; vezi și Ion Drăgușanul, *Povestea așezărilor bucovinene*, vol. I–II, Suceava, Editura Mușatinii, 2010.

¹² Constantin Loghin, *op. cit.*, pp. 207–208.

¹³ Serviciul Județean Suceava al Arhivelor Naționale (în continuare se va cita: S.J.S.A.N.), Fond *Prefectura județului Rădăuți*, d. 41/1924, f. 1–14.

¹⁴ S.J.S.A.N., Fond *Prefectura județului Rădăuți*, d. 40/1924, f. 3.

¹⁵ *Ibidem*.

¹⁶ *Ibidem*, d. 41/1924, fila 12.

anul 1902, nu avea filiale și își desfășura activitatea cu scopul „îmbunătățirii stării morale și materiale a membrilor săi și dezvoltarea membrilor pe terenul cultural și social”¹⁷.

Înființat în anul 1896, Cabinetul de lectură „Silvestru”, din localitatea Frătăuții Vechi, funcționa în anul 1924 fără statut, nu avea filiale, iar scopul urmărit de această societate era „lățirea plăcerii cetitului cărților și gazetelor și sprijinirea școlărilor sărmani”¹⁸.

Cabinetul de lectură „Redeșteptarea cultural-națională”, din localitatea Frătăuții Noi, în perioada 1922–1924 a avut o activitate culturală bogată, fiind preocupat permanent și de a ajuta orfanii din localitate. Comitetul de conducere organiza petreceri, iar venitul obținut urma să fie folosit pentru înființarea unei biblioteci sătești. Societatea avea sediul în Frătăuții Noi, nu avea filiale și scopul urmărit era „îmbunătățirea stării morale și materiale a membrilor săi, dezvoltarea membrilor săi pe terenul cultural și social-național etc.”¹⁹. În Frătăuții Noi, erau înregistrate în acea perioadă societățile: „Arcașul”, „Societatea de albinărit”, Societatea de vânatoare, Societatea „Trezirea” și două societăți ale etnicilor germani²⁰. În anul 1924, la sfârșitul lunii iunie, conducerile celor două societăți s-au adresat Prefecturii, cu rugămintea de a aproba organizarea unei adunări generale în data de 1 iulie „în localul cabinetului «Trezirea», în casa gospodarului Oranu [?] Tiron, cu următoarea ordine de zi: Pct. I. Schimbarea și aprobarea noilor Statute; Pct. II. Alegerea comitetului; Pct. III. Eventuale”²¹.

În localitatea Horodnic de Sus funcționau societățile „Trezirea” și „Arcașul”. Societatea „Trezirea” nu avea filiale. Scopul urmărit de această organizație a fost „de a trezi și spori gustul cititului de cărți, gazete și reviste, cultivând astfel spiritul și moralmente pre proprietarii din loc[alitate], de a sprijini preșcolarii sărmani din mijlocul lor”²². Societatea „Arcașul” funcționa cu sediul în Horodnic de Sus, fără filiale, iar scopul era de „a stânge focuri (incendiuri – sic!), cultivă dezvoltarea fizică, prin gimnastică și athletică, precum și dezvoltarea culturală și socială a membrilor”²³.

La Horodnic de Jos au funcționat societățile: Societatea „Traian”, Societatea „Mărășestie”, Societatea muzicală „Lira română”, Societatea „Ocrotirea și îngrijirea orfanilor de război” și Societatea de citire „Vatra”. Societatea „Vatra” nu avea filiale și urmărea, prin manifestările culturale desfășurate, să-și îndeplinească scopul de „cultivarea poporului”²⁴.

¹⁷ *Ibidem*, d. 40/1924, f. 9.

¹⁸ *Ibidem*, f. 10.

¹⁹ *Ibidem*, d. 41/1924, f. 9.

²⁰ *Ibidem*.

²¹ *Ibidem*, d. 40/1924, f. 20.

²² *Ibidem*, d. 41/1924, f. 12.

²³ *Ibidem*, f. 11.

²⁴ *Ibidem*.

Apărută în 1890, considerată una din cele mai vechi societăți, Societatea „Ștefan cel Mare”, cu sediul în Rădăuți, nu avea filiale în anul 1924. „Societatea are scopul pentru dezvoltarea membrilor pe terenul liberal-național și social precum și sprijinirea membrilor în caz de nevoie”²⁵. În localitatea Rădăuți, în anul 1924 a funcționat și Societatea germană catolică de lectură. În data de 15 ianuarie, „Societatea de lectură catolică” din Rădăuți solicită Prefecturii să-i permită să desfășoare, în localul societății, „adunarea generală”²⁶. Ordinea de zi cuprindea următoarele puncte: „1. Referatul activității; 2. Referatul casierului și darea socotelilor; 3. Alegerea comitetului; 4. Propuneri libere”²⁷.

La Sucevița existau două societăți în anul 1924. Societatea „Arcașul”, fără filiale, urmărea „a stânga focuri (incendiuri), a cultiva dezvoltarea fizică prin gimnastică și athletică, precum și dezvoltarea culturală și socială a membrilor”²⁸. Cabinetul de lectură „Ajutorul”, fără filiale în alte localități, avea ca obiectiv principal „cetirea de cărți și reviste”²⁹.

Localitatea Vicovu de Sus nu apare în statistica societăților. Probabil, reprezentanții primăriei nu au trimis datele, pentru că în anul 1923 sunt informații cu privire la funcționarea cabinetului de citire „Luceafărul” din Vicovu de Sus.

Societatea „Constantin cel Mare” din Volovăț nu își încetează activitatea după Primul Război Mondial, așa cum se afirmă în unele lucrări³⁰. Aceasta își continuă activitatea și în anul 1924, când era înregistrată fără filiale, iar scopul urmărit era „îmbunătățirea stării morale și materiale a membrilor săi și dezvoltarea membrilor săi pe terenul cultural și social național”³¹. Alături de Societatea „Constantin cel Mare”, în Volovăț funcționa, din anul 1890, și Societatea școlară „Dragoș”. Aceasta nu avea filiale, iar scopul declarat era de „a sprijini copiii sărăcuțicioși, însă sărmani, întru înaintarea în învățământul elementar, prin oferire de cărți trebuincioase școlare și alte mijloace de învățământ etc.”³²

Din anul 1896, la Straja funcționa Societatea de citire „Paza”, iar în anul 1924, aceasta nu avea filiale, desfășurându-și activitățile cu scopul de „lățire a plăcerii cititului cărților și gazetelor și sprijinirea școlărilor sărmani din comuna Straja”³³. La Gălănești funcționa, din anul 1922, Cabinetul de lectură „Munca”, fără filiale, cu scopul „de a răspândi cultura în popor”³⁴.

²⁵ *Ibidem*, d. 40/1924, f. 6.

²⁶ *Ibidem*, f. 2.

²⁷ *Ibidem*.

²⁸ *Ibidem*, d. 41/1924, f. 12.

²⁹ *Ibidem*.

³⁰ Dumitru Valenciu, *Volovățul și locuitorii săi*, Suceava, Grupul Editorial „Mușatinii” – „Bucovina viitoare”, 2000, p. 88.

³¹ S.J.S.A.N., Fond *Prefectura județului Rădăuți*, d. 41/1924, f. 14.

³² *Ibidem*.

³³ *Ibidem*, d. 41/1924, f. 12.

³⁴ *Ibidem*, f. 11.

Așadar, cabinetele de lectură și societățile de citire din județul Rădăuți și-au continuat activitatea după anul 1920, o parte din ele și în anii următori, până în anul 1940, contribuind prin activitățile organizate la promovarea și păstrarea valorilor culturale și tradiționale din această zonă istorică. Au sprijinit învățământul, oferind ajutor financiar elevilor sărmani, au creat spații de educare și informare pentru tineri și adulți, prin implicarea comunității în activitățile culturale și sociale. Prin organizarea cabinetelor și a societăților de citire s-a creat un cult pentru bibliotecă și bibliotecar, acestea punând la dispoziția membrilor un fond relativ bogat de carte și abonamente la reviste și ziare.